

ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ ХОРОВОГО ДИРИГЕНТА ОЛЬГИ НИЧАЙ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕРСОНОЛОГІЇ: ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД

Курбанова Л. В.

ВСТУП

Сьогодні, коли українське хорове мистецтво активно розвивається, створюються і успішно функціонують мистецькі колективи, відбуваються фестивалі та конкурси, все більшу увагу привертає багаторічна діяльність навчальних музичних закладів, де формуються митці. Вимогою часу є збереження культури нації, де хорове мистецтво та його розвиток, займають одну із найчисельніших сфер впливу на аудиторію. Тому, закономірним є вивчення становлення та розвитку, як хорового виконавства загалом, так і окремих постатей, непересічних особистостей, митців, хорових диригентів та педагогів.

Теоретичною базою для розкриття творчої особистості слугують праці з загальної психології, персонології, історії хорової культури. Джерельною основою нашого дослідження стали особисті спостереження щодо діяльності мисткині, вивчення документів із приватних архівів.

Яскравим прикладом відданої багаторічної діяльності у сфері української хорової культури є творча особистість диригентки Ольги Василівни Ничай (1941 р.) – заслуженої працівниці культури України, професора. Короткі енциклопедичні відомості про неї є у довідниках М. Бурбана¹ та Г. Карась². Однак комплексного огляду її творчої діяльності не було зроблено. Тому *мета* нашого дослідження – охарактеризувати напрями роботи О. Ничай та виокремити її значення для хорової культури. Як викладачка хорових дисциплін та диригентка, вона сприяла вихованню та розвитку молодих спеціалістів, як на індивідуальних заняттях, так і в хоровому класі.

---

¹ Бурбан М. Українські хори та диригенти : монографія. Дрогобич : Посвіт, 2007. С. 228, 483.

² Карась Г., Діда Р, Головатий М., Гаврилів Б. Івано-Франківськ : енциклопедичний словник. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. 496 с.

Карась Г., Дутчак В., Монолатій І., Дундяк І. та ін. Культурно-мистецька панорама Івано-Франківська: 350-річчю надання місту магдебурзького права присвячується : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. С. 46.

1. Значення культурно-мистецького середовища у формуванні особистості та вибору творчої діяльності Ольги Ничай

Культурно-мистецьке середовище, яке має основний формотворчий вплив на особистість, не має вивіреного наукового визначення. Олена Кавунник наголошує, що «середовище» як місце перебування, знаходження, мешкання людини» визначає така деталізація: «культурне», «просторове», «предметне», «навколишнє». <...> Мистецтвознавці ж дають їй таку конкретизацію: «звукове», «літературне»³. Виходячи із ряду традиційних аспектів існування визначень середовища, авторка пропонує таку типологію середовища: «локально-територіальне (сільське, міське); регіонально-територіальне (львівське, польське, т. п.); культурно-мистецьке (культурне, музичне, літературне, мистецьке); професійно-спеціалізоване (наукове, освітянське, медичне, т. п.); історико-політичне (гетьмансько-старшинське, ринкове)»⁴.

Культурне середовище трактують як «широке поняття, що характеризує всю сукупність властивих певному суспільству культурних цінностей, звичаїв і звичок, які необхідно враховувати при розробці проекту для того, щоб забезпечити його підтримку з боку населення і суспільної думки країни»⁵.

Музичне середовище визначають як «сукупність усіх музичних аспектів культури міста (селища, регіону), що формується завдяки діяльності музикантів-професіоналів і аматорів, представників академічної і традиційної музичної культури»⁶.

Культурно-мистецьке середовище, на думку С. Литвин-Кіндратюк, виступає як компонент макросередовища культури, тісно пов'язаного із засобами масової комунікації, що забезпечує йому постійну циклічну динаміку⁷. Воно виступає також як структурований осередок людей, об'єднаних однією спільною ідеєю, яка спрямована на покращення матеріальних та нематеріальних, духовних цінностей особистості, нації, суспільства. Одним із засобів для досягнення цієї ідеї-мети є зразки мистецтва. Авторами цих творів є окремі особистості,

---

³ Кавунник О. Музичне середовище Ніжина в контексті національних культуротворчих процесів XIX – початку XXI століття: монографія. Київ : НАН України, 2016. С. 30.

⁴ Там само.

⁵ Культурне середовище. Вікіпедія. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Культурне_середовище.

⁶ Кавунник О. Музичне середовище Ніжина в контексті національних культуротворчих процесів XIX – початку XXI століття: монографія. Київ : НАН України, 2016. С. 40.

⁷ Литвин-Кіндратюк С. Культурно-мистецьке середовище: традиції і сучасність. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Вип. 1. Івано-Франківськ : Плай, 1996. С. 65.

що сформували свій світогляд в оточенні митців, які поділяють їх ідеї. О. Ничай обрала шлях розвитку та виховання молодих професійних спеціалістів для збереження хорової традиції кращими зразками (створення хорових колективів, підбір репертуару, грамотне «прочитання» цих творів) для культурного розвитку суспільства.

Отже, *культурно-мистецьке середовище*, на наш погляд, – це системне явище, яке поєднує власне культуру; різні форми і продукти духовної, естетичної та інтелектуальної (насамперед художньої) діяльності людини (література, музика, мистецтво, театр, кіно та ін.); соціум (інституції та окремі особистості); засоби масової комунікації, що забезпечують йому постійну циклічну динаміку.

Дослідження культурно-мистецької діяльності потребує акцентуації понять «діяльність», «діяльнісна сутність особистості» в контексті нашого дослідження. При цьому варто виокремлювати ті «критерії», які дають поштовх внутрішньому потенціалу індивіда до певних дій.

Філософсько-психологічні аспекти діяльності розкриті у працях відомих вчених (А. Асмолов⁸, Б. Додонов⁹, О. Леонтьєв¹⁰, В. Москалець¹¹, Г. Овсянкіна¹², В. Петрушенко¹³, С. Рубінштейн¹⁴, О. Туриніна¹⁵).

За Віктором Петрушенко, діяльність – особлива, притаманна лише людині форма прояву її життєвої активності, яка «передбачає творчість, смислову та цілеспрямовану організацію дій, а також врешті доведення її до самодіяльності, тобто до такої діяльності, метою якої постає

---

⁸ Асмолов А. Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. Москва : Смысл, 2001. 416 с.

⁹ Додонов Б. И. Структура и динамика мотивов деятельности. *Вопросы психологии*. 1984. № 4. С. 126–130.

¹⁰ Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Смысл, 2005. 352 с.

¹¹ Москалець В. Психологія особистості: [навч. посіб.]. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 262 с.

¹² Овсянкіна Г. П. Музыкальная психология. Санкт-Петербург : Изд-во «Союз художников», 2007. 240 с.

¹³ Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. [навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації]. 2-е вид., випр. і доп. Київ : «Каравела»; Львів «Новий світ-2000», 2002. 544 с.

¹⁴ Рубінштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности. *Ученые записки Высшей школы* г. Одессы. 1922. Т. 2. С. 148–154.

Рубінштейн С. Л. Принцип творческой самодеятельности. *Избранные философско-психологические труды. Основы онтологии, логики, психологии*. Москва : Наука, 1997. С. 433–439.

¹⁵ Туриніна О. Л. Проблемы общей психологии. Москва : Педагогика, 1973. 424 с.

¹⁵ Туриніна О. Л. Психологія творчості : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 160 с.

її власне вдосконалення»¹⁶. Отже, людина – це суб'єкт, що насамперед має мислити та діяти. За положеннями соціальної філософії¹⁷, діяльність є джерелом формування соціальності. Діяльністю людина перетворює природу і створює свій особливий світ – культуру. «Таким чином, діяльність є засобом формування соціального як культурного середовища життя людини»¹⁸. Соціальна та культуротворча функції діяльності людини розглядалися суперечливо у філософській традиції. Їх поєднання в одне ціле визначили ще Конфуцій та Арістотель. Про взаємозв'язок із соціальною стороною буття твердили в німецькій філософії Е. Кант, а згодом Й. Фіхте. Г. Гегель вважав діяльність всепроникаючою характеристикою абсолютного духу, народженого його потребою в самозміні і в самовдосконаленні. За Г. Гегелем, «головну роль відіграє духовна діяльність, а в її структурі – рефлексія, тобто самосвідомість. Завдяки діяльності абсолютна ідея створює предметний світ культури, відбиває суспільне життя, різноманітні формоутворення – мораль, право, мистецтво, філософію тощо»¹⁹.

Діяльність, на думку сучасних українських учених, – «універсальне середовище, що поєднує людину зі світом, у тому числі – із її особливим духовним універсумом»²⁰. Тобто сама діяльність постає процесом. Серед основних характеристик людської діяльності (за В. Петрушенко): вона – антропомірна, тобто на її процесах, змісті, характеристиках лежить масштаб людини, її інтересів, потреб, знань; у цьому сенсі діяльність постає наче «візитною карткою» людства певного рівня розвитку; вона – соціально організована, тобто передбачає людські об'єднання, спілкування, розподіл праці, обмін знаннями та навичками; вона – свідома, тобто духовно зумовлена; вона лише тоді набуває розвиненого вигляду, коли переростає у самодіяльність²¹.

Життєвим завданням людини постає її самотворення, самоздійснення, самовираження через розвиток форм діяльності, культури, соціальних відносин та ін. В межах соціального проявляються інші сторони людського ества – людська особистість (персональність)

---

¹⁶ Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. [навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації]. 2-е вид., випр. і доп. Київ : «Каравела»; Львів «Новий світ-2000», 2002. С. 313.

¹⁷ Філософія : навч. посіб. / І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко, І.В. Бойченко, В.П. Розумний та ін. За ред. І.Ф. Надольного. Київ: Вікар, 1997. 584 с.

¹⁸ Там само. С. 343.

¹⁹ Там само.

²⁰ Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. [навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації]. 2-е вид., випр. і доп. Київ : «Каравела»; Львів «Новий світ-2000», 2002. С. 313.

²¹ Там само. С. 326.

та прилучення людини до трансцендентного. Персональність – це наше духовне обличчя. Персональне постає як індивідуалізація трансцендентального. Фактично соціальна діяльність спрямована на духовне збагачення особистості, і навпаки, діяльність особистості робить свій внесок на шляху розвитку духовності суспільства. Але в обох випадках діяльність передує, є засобом досягнення мети, досягнення позитивного результату на шляху до вдосконалення та піднесення рівня духовності.

Оскільки людська діяльність є соціальним явищем, то персоно-логічна теорія особистості потребує соціологічного обґрунтування. Базовими компонентами соціального життя виступають відповідні спільності, інститути, дії та зв'язки. Соціальна спільність трактується сучасною українською соціологією як «відносно стійке об'єднання людей, що сформувалося історично за спільними інтересами, які перебувають у взаємодії, надають один одному допомогу в досягненні особистої мети і реалізації особистих і спільних потреб та інтересів»²². Серед груп соціальних інститутів (економічні, політичні, стратифікації, сім'ї) нашу увагу привертають *культурні інститути*, які «зв'язані з релігійною мораллю, звичаями і діяльністю, з науковою і художньою творчістю, стверджують і розвивають прийнятність культури суспільства, передають її наступним поколінням, формують ставлення людей до релігії, культури та ін.»²³. Саме через соціальні інститути забезпечуються соціальні зв'язки людей.

Розуміння соціальної дії включає в себе осмислену, усвідомлену діяльність індивіда в суспільному середовищі. Макс Вебер зазначав: «соціальна дія <...> може орієнтуватися на минуле, сучасне або ж поведінку інших, що очікується в майбутньому»²⁴. Соціальна дія як ідеальний тип, модель цілеспрямованої дії людини, дії індивіда передбачає можливість реакції оточуючих. М. Вебер виділяє типи соціальної цілеспрямованої дії: цілеспрямована дія, ціннісно-раціональна, афективна (емоційна) дія і традиційна дія²⁵. Акцент на свідому соціальну дію дав можливість визначити дії індивіда щодо інших людей. Це відрізняло підхід М. Вебера у визначенні соціальної дії від позиції французьких соціологів Гюстава Лебона та Габрієля Тарда, а також від концепцій соціологічних орієнтацій, що розглядали людину як результат соціальних процесів, але не як їх причину (Огюст Конт, Гербер Спенсер, Еміль Дюркгейм та ін.). Дальший розвиток

---

²² Соціологія : підручник / за заг. ред. проф. В. Андрущенко, проф. М. Горлача. Вид. третє, перер. і допов. Київ; Харків, 1998. С. 209.

²³ Там само. С. 213.

²⁴ Вебер М. Избранные произведения [пер. с нем.; сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; предисл. П. П. Гайденко]. Москва: Прогресс, 1990. С. 625.

²⁵ Там само. С. 628.

концепція соціальної дії знаходить розвиток у теоріях Толкотта Парсонса, який включив ідеї соціальної дії в загальну теорію соціальної поведінки людини, зблизивши поняття дії та поведінки. Соціальна дія складається з певних компонентів: діяч з його потребою та метою, ситуація – сукупність конкретних умов, обставин середовища, в якій діє діяч, і орієнтація діяча на ситуації, формуючи конкретні способи та методи реалізації потреб, мети²⁶.

Соціальні дії мотивовані, а мотиви дій – різноманітні. На вибір людиною-особою конкретних мотивів впливає ряд обставин: «ситуація, моральна культура конкретної особи і існуюча в суспільстві система цінностей»²⁷. Кожна людина знаходиться у мережі соціальних відносин. Соціальний зв'язок має складну структуру. Він буває соціальним контактом (людина щоденно вступає у безліч таких контактів, які є швидкоплинними і поверхневими) і соціальною взаємодією (систематичні, досить регулярні соціальні дії суб'єктів, спрямовані один на одного, що мають за мету викликати цілком певну відповідну реакцію). В контексті нашого дослідження видами соціальної взаємодії є навчальний процес, концертна, просвітницька, організаторська діяльність тощо.

Категорія діяльності є центральною для системно-діяльнісного підходу в психології. «Діяльність розглядається тут як одиниця життя, система активних взаємин людини зі світом, що опосередковується і регулюється психікою. <...> Діяльністю людина перетворює предмети природи на засоби задоволення своїх потреб, а образи, що виникають при цьому, втілюються в діяльності і начебто «застигають» у світі культури. <...> діяльність – багаторівневий процес, що змінює свої характеристики залежно від рівня, на якому функціонує. На рівні індивіда – це активність, що реально пов'язує суб'єкт з об'єктом» (курсив автора – Л. К.)²⁸.

Сьогодні в науці немає єдиного підходу до розкриття поняття та структури людської діяльності, тому основний внесок у це питання зробила традиційна психологія. «Діяльність – це специфічна форма суспільного буття людей, що полягає в цілеспрямованому перетворенні природної і соціальної діяльності. <...> Проблема діяльності органічно пов'язана з проблемою особистості та свідомості. Особистість

---

²⁶ Соціологія : підручник / за заг. ред. проф. В. Андрущенко, проф. М. Горлача. Вид. третє, перер. і допов. Київ – Харків, 1998. С. 217–218.

²⁷ Там само. С. 221.

²⁸ М'ясоїд П. А. Загальна психологія: [навч. посіб.] 4-те вид., стер. Київ : Вища школа, 2005. С. 188.

формується і виявляється в діяльності. Діяльність визначає особистість, але особистість обирає ту діяльність, яка визначає її розвиток»²⁹.

Сучасний російський психолог Олександр Асмолов визначає діяльність як «динамічну ієрархічну систему (що саморозвивається) взаємодій суб'єкта зі світом, в процесі яких відбувається народження психічного образу, здійснення, перетворення і втілення опосередкованих психічним образом відносин суб'єкта в предметній дійсності»³⁰.

Теорію діяльності розробляли у своїх дослідженнях російські психологи ХХ ст.: Лев Виготський, Василь Давидов, Володимир Зінченко, Олексій Леонтєв, Сергій Рубінштейн. Так, Л. Виготський висунув ідею про вирішальне значення діяльності в психічному розвитку дитини. Основним джерелом для цього розвитку, на думку вченого, є мінливе соціальне середовище, для опису якого Л. Виготським введено термін «соціальна ситуація розвитку», яку він визначав як «своєрідні, специфічні для даного віку, виняткові, одиничні і неповторні відносини між дитиною і навколишнім середовищем, насамперед соціальним»³¹. Саме ці відносини визначають хід розвитку психіки дитини на певному віковому етапі. На основі цієї ідеї О. Леонтєв створив теорію діяльності, вважаючи, її основою особистості. Вчений приходить до висновку, що стикаючись з предметами реального світу, які створені людською культурою впродовж її історії, індивід засвоює «опредметнену» психічну діяльність. Категорія діяльності, за О. Леонтєвим, охоплює «полюс об'єкта» та «полюс суб'єкта». Згідно з уявленнями цього психолога, до структури діяльності входять такі компоненти: потреби, мотиви, завдання, дії та операції³².

У традиційній психології проблема діяльності розглядалася у вченнях С. Рубінштейна³³, котрий виявив суттєві компоненти і конкретні взаємозв'язки між її різними видами. Структура діяльності

---

²⁹ Загальна психологія: [підручник] / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. Київ : Либідь, 2005. С. 272.

³⁰ Асмолов А.Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. Москва : Смысл, 2001. С. 111

³¹ Виготский Л. С. Психология развития человека. Москва : Изд-во Смысл; Эксмо, 2005. 1136 с.

³² Леонтев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Смысл, 2005. 352 с.

³³ Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности. *Ученые записки Высшей школы* г. Одессы. 1922. Т. 2. С. 148–154.

Рубинштейн С. Л. Принцип творческой самодеятельности. *Избранные философско-психологические труды. Основы онтологии, логики, психологии*. Москва : Наука, 1997. С. 433–439.

Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. Москва: Педагогика, 1973. 424 с.

суб'єкта – це складне співвідношення її різнопланових компонентів (рух – дія – операція – вчинок) у їх взаємозв'язку з метою, мотивами та умовами діяльності. Центром цієї структури є дія. Розкриваючи різні аспекти засад активності, С. Рубінштейн сформулював розуміння активності, згідно з яким зовнішні принципи діють через внутрішні умови. Такий підхід є необхідним для позитивної умови адекватного пізнання об'єкта.

Володимир Зінченко розробив схему психічного розвитку: «живий» рух та недиференційовані форми активності → поведінка та діяльність → свідомість → вільні дії та вчинки → особистість → нові форми діяльності, розширюючи власну свідомість³⁴.

Василь Давидов працював над визначенням ключового поняття теорії діяльності – поняттям «предметного перетворення», що пояснює б не тільки зовнішні, а й внутрішні зміни образу об'єкта; виявленням співвідношення колективної та індивідуальної діяльності; класифікацією різних видів діяльності та з'ясуванням співвідношення психологічної теорії діяльності з іншими підходами до вивчення людини³⁵.

Борис Додонов розробляв структуру та динаміку мотивів діяльності, досліджуючи спілкування та його мету в єдиній процесуальній та мотиваційній структурі діяльності³⁶.

У контексті нашого дослідження найбільш близьким є визначення українських учених, які вважають, що «діяльність – усвідомлена і цілеспрямована активність людини, зумовлена потребами і спрямована на пізнання та перетворення світу»³⁷. На основі цього визначення, діяльність поділяється на внутрішню (психічну) і зовнішню (фізичну) активність людини, яка регулюється усвідомленою метою, та потребує логічного структурування.

В основі структури діяльності – *потреба*, як «стан живої істоти, що відображає її залежність від умов існування та спричиняє активність у ставленні до цих умов»³⁸. Принципова відмінність діяльності та активності полягає в тому, що діяльність виходить із потреби в предметі, а активність – із потреби діяльності. Потреби людини формуються в суспільстві в процесі виховання. Їх розрізняють

---

³⁴ Зінченко В. П. Проблемы психологии развития (Читая О. Мандельштама). *Вопросы психологии*. 1991. № 4–6; 1992. № 3–6.

³⁵ Давидов В. Лекции по общей психологии: [учеб. пособие для студентов ВУЗов. 2-е изд., стеретипное]. Москва : Изд центр «Академия», 2008. С. 73–85.

³⁶ Додонов Б. И. Структура и динамика мотивов деятельности. *Вопросы психологии*. 1984. № 4. С. 126–130.

³⁷ Загальна психологія: [підручник] / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Либідь, 2005. С. 271.

³⁸ Там само. С. 266.

за характером і походженням предмета. «У культурних потребах виявляється залежність активної діяльності людини від продуктів людської культури»³⁹.

Отримуючи задоволення від характеру діяльності, а не тільки від її результату, особистість, завдяки активності, набуває нових здібностей розв'язання соціально-психологічних суперечностей, утверджується в правильності своєї позиції, переконається у її адекватності життю. Активність (як і діяльність) реалізується впродовж усього життя людини. Активність може мати різну спрямованість – на конкретні досягнення (матеріальні блага, кар'єру) або на високі духовні цінності. Долучення до активності таких психологічних особливостей як мотиви особистості, її спрямованість, здібності, цінні орієнтації і є критерієм психологічної характеристики особистості та логічною трансформацією потреби.

Українські вчені визначають *мотиви* як «пов'язані із задоволенням певних потреб спонукання до діяльності, в яких виявляється активність суб'єкта і визначається його спрямованість»⁴⁰. Активність особистості – це сукупність мотивів, які підпорядковуються загальній *мети* – кінцевому, уявному результату, якого прагне людина. Мотив спонукає діяльність, мета її спрямовує. Тому, якщо мотив є критерієм діяльності, то мета – дією. «Дія – відносно завершений елемент діяльності, спрямований на досягнення певної проміжної усвідомленої мети»⁴¹. Дія – це реалізаційний компонент діяльності, націлений на вирішення певного завдання.

Диригентська діяльність Ольги Ничай цілком відповідає запропонованій структурі. Усвідомлюючи потреби розвитку хорового мистецтва для соціальної групи, О. Ничай, своєю діяльністю (педагогічною та диригентською) створила передумови розвитку якісних характеристик працівників загально-освітніх та культурно-мистецьких закладів.

Розглядаючи діяльність з точки зору психології, слід відзначити її багатофункціональність та різновекторність: засіб задоволення моральних і духовних потреб; фактор психічного розвитку і формування особистості; механізм пошуку ідентичності та втілення самореалізації; засіб розвитку інтелекту та здібностей; знаряддя перетворення дійсності та прогресу суспільства; механізм творчості⁴². Діяльність неможлива без своїх засобів, до яких належать вміння

---

³⁹ Загальна психологія: [підручник] / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Либідь, 2005. С. 270.

⁴⁰ Там само. С. 450.

⁴¹ Там само. С. 445.

⁴² Загальна психологія. Діяльність. URL: <http://pidruchniki.com/18860313/psihologiya/diyaln>.

та навички, що формуються в особистості під час навчання. Тому виокремлюють три основні фази: усвідомлення завдання та способів його виконання → вправління цих навиків, що стають майстернішими → дії стають завченими, що дає можливість удосконалювати їх, досягати певного рівня майстерності. Успішне формування умінь та навиків неможливе без усвідомлення мети та завдання особистістю та розуміння його змісту та способів виконання. Різновиди вмінь і навичок залежить від змісту та діяльності потреб людини. Усі уміння та навички людини – це її позивне надбання. Особливе значення мають навички у творчій діяльності. Наявність умінь та навичок є необхідною умовою свідомої творчої діяльності людини. Саме вони сприяють розгортанню творчої діяльності та стають одним із головних чинників загального розумового розвитку особистості.

Питання творчості займає чільне місце як проблема сучасності. Термін «творчість» означає і діяльність особистості, і створені нею цінності, які з фактів її персональної долі стають фактами культури. Петро М'ясоїд пропонує розуміти *творчість* як «подолання усталеного і вироблення нового матеріального або ідеального продукту»⁴³. Олена Туриніна наголошує: «Творчість як культурно-історичне явище має психологічний аспект: особистісний і процесуальний. Особистість має здібності, мотиви, знання й уміння, завдяки яким вона може створити новий, оригінальний і унікальний продукт»⁴⁴. Разом з тим уява, інтуїція, неусвідомлювані компоненти розумової активності, а також потреба в самоактуалізації відіграють важливу роль у розкритті й розширенні творчих можливостей особистості.

Серед сучасних поглядів науковців стосовно природи творчості виділяють два підходи. «У межах першого з них творчість розглядають як діяльність, спрямовану на створення нових суспільно значущих цінностей; основну увагу приділяють критеріям об'єктивної новизни й оригінальності продуктів творчої діяльності. Другий підхід пов'язує творчість із самореалізацією людини, з розвитком мотивації її творчої діяльності. Критерії творчості в такому розумінні, її цінність – особистість самої людини, а не тільки продукти творчої діяльності»⁴⁵. На нашу думку, саме другий підхід допоможе нам проаналізувати диригентську (творчу) діяльність О. Ничай. Така концепція творчої діяльності є близька до культурно-мистецької, оскільки включає

---

⁴³ М'ясоїд П. А. Загальна психологія: [навч. посіб.] 4-те вид., стер. Київ : Вища школа, 2005. С. 196.

⁴⁴ Туриніна О. Л. Психологія творчості : [навч. посіб.]. Київ : МАУП, 2007. С. 4.

⁴⁵ Філософія: [навч. посіб.] / І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко, І. В. Бойченко, В. П. Розумний та ін. За ред. І. Ф. Надольного. Київ : Вікар, 1997. С. 5.

творчий підхід. Звідси, творча діяльність фактично є основою культурно-мистецької: творча діяльність → мистецька діяльність → культурна (духовна) діяльність.

О. Ничай – є яскравим представником Київської диригентсько-хорової школи. Український музикознавець А. Лашенко так характеризував її: «Київська хорова школа з її природньою здатністю до самовідтворення і самозбереження розвивалась завдяки існуванню у «трансляційному» каналі «середовище – вчитель – учень». Ця формула діяла і в широкому культурологічному контексті (де, скажімо, «вчителем» була візантійська, латинська, слов'янська традиція), і у вузькому (де поняття «вчитель» означало конкретну професію педагога). Феноменологічна сутність київської хорової школи полягає в тому, що вона завжди сповідувала спадковість»⁴⁶. Молодий диригент Ольга Піх (дівооче прізвище) формувалася провідними українськими педагогами-митцями. Закінчивши диригентсько-хоровий факультет Київської державної консерваторії ім. П. Чайковського (клас проф. Л. Венедиктова та проф. Е. Скрипчинської, хоровий клас – проф. П. Муравського), вона розпочинає свій трудовий шлях на музично-педагогічному факультеті Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені Василя Стефаника, нині – кафедра методики музичного виховання та диригування Навчально-наукового Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Тут вона цілеспрямовано проводила підготовку нових, молодих спеціалістів, які з часом почали працювати та працюють з різними хоровими колективами та підносять хорове мистецтво України на високий рівень із 70-х років до сьогодні.

Враховуючи значення культурно-мистецького середовища та його впливу на розвиток та формування цінностей та смаку особистості, а також спадковість київської хорової школи, маємо сказати про вчителів О. Ничай.

Лев Миколайович Венедиктов (1924–2017) вирізнявся своєю творчою манерою, якій притаманні тонке розуміння природи хорового співу, глибоке проникнення в авторський задум, вміння донести до аудиторії найтонші нюанси звуковедення. Лев Миколайович навчався диригування у Григорія Гурійовича Верьовки (1895–1964), серед відомих учнів якого – В. Дженков, П. Муравський, Е. Виноградова. Випускники Л. Венедиктова – А. Семенчук, К. Карабиць, Н. Кречко, М. Лисенко, В. Шейко.

Елеонора Павлівна Скрипчинська (1899–1992) учениця Б. Яворського, з 1923-го року викладала в Київській консерваторії, де з 1934-го

---

⁴⁶ Лашенко А. З історії київської хорової школи. Київ : Музична Україна, 2007. С. 185.

повністю зосередилася на педагогічній роботі, організувала диригентський факультет, у 1938–1941 роках – завідувачка кафедри хорового диригування. Е. Скрипчинська була блискучою піаністкою. За час педагогічної діяльності викладала «... сольфеджіо, гармонію (ладовий ритм), хоровий клас, методику хорового виконавства, хорове аранжування, акомпанемент, камерний спів, вокальний ансамбль, читання партитур, слухання музики <...> Такі влучні характеристики можна застосовувати не тільки щодо яскравої особистості Елеонори Павлівни, а в цілому до творців київської хорової школи хорового диригування. Цей синкретизм теорії та практики, закладений Е. Скрипчинською, став фаховою сутністю київської хорової школи»⁴⁷. Маємо зазначити, що вся творча диригентська діяльність Ольги Василівни побудована на єдності усіх вище перелічених мистецьких дисциплін.

«Для Елеонори Скрипчинської було найважливіше, щоб студент зрозумів, у чому труднощі виконання, та усвідомив шляхи їхнього подолання, а не копіював її жести. <...> Диригуванню завжди передувала бесіда про композитора, його епоху, мистецькі принципи і конкретний твір. Викладачка такт за тактом аналізувала гармонію, форму, модуляційні світлотіні, підкреслювала особливості оркестрування тощо. Основні принципи педагогічного методу Елеонори Скрипчинської – це ідеальний професіоналізм у поєднанні з найвишуканішим музичним смаком, комплексний підхід у навчанні та вихованні молодого музиканта, щирість стосунків студента і викладача...»⁴⁸.

А. Лащенко вважав, що композиторська школа сьогодення має замислитися над здобутками своїх попередників. Але київська хорова школа представлена не тільки композиторською, а й диригентською, виконавською та педагогічною віхою. Національна музична академія України ім. П. Чайковського (колись – Київська державна консерваторія ім. П. Чайковського) є центральною установою, що формує культурно-мистецький напрям хорового виконавства, впродовж останніх 100 років. Багатолітня праця П. Муравського з хором консерваторії (з 1965 року) обумовила «...розквіт київської хорової школи в цілому»⁴⁹, мала вплив на тисячі випускників-хорових диригентів. Ольга Бенч розповідає про хорову лабораторію Майстра: «У процесі репетиційної роботи П. Муравський формував

---

⁴⁷ Лащенко А. З історії київської хорової школи. Київ : Музична Україна, 2007. С. 47–51.

⁴⁸ Димченко С. Елеонора Скрипчинська: життєва партитура. Музика: укр. інтернет-журнал. 31 травня 2015. URL: <http://mus.art.co.ua/2701/>.

⁴⁹ Лащенко А. З історії київської хорової школи. Київ : Музична Україна, 2007. С. 65.

виконавський стиль твору поетапно і надзвичайно скурупульозно – від звука до стилю. Для Майстра кожна репетиція має чітке завдання, а мистецьке становлення хорového твору відбувається у два етапи. Насамперед, здійснюється ґрунтовна робота над засвоєнням хорової техніки, від якої, на переконання П. Муравського, на дев'яносто відсотків залежить якість виконання твору. На цьому етапі співаки напружено працюють над основними компонентами хорової звучності (інтонацією і тембром), до того ж, лише акапельно...»⁵⁰. О. Ничай була учасницею студентського хору під керівництвом П. Муравського, тож всотала весь досвід Майстра і втілювала ці надбання у своїй багатогранній діяльності.

2. Різновекторна діяльність творчої особистості Ольги Ничай

Особистість – невичерпне джерело для досліджень різними галузями науки, у т. ч. персонології. В її основі лежить аналіз та творчий синтез проблематики особистості та способів її буття в розширеному просторі міждисциплінарних досліджень. Основою творення особистості є її мотивація та самоактуалізація для поштовху до дії. Особистість розвивається тоді, коли діє, тобто займається якимось видом діяльності. Діяльність – це багатопланова система, основними видами якої є матеріально-практична і духовно-практична діяльність, це форма активного, творчого ставлення людини до оточуючого світу та самої себе з метою таких змін, перетворень, які б полегшували їй прикрашали життя, форма активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у житті. Зв'язуючою ланкою між бажанням особистості та її діяльністю (дією) виступає поняття «мотивація».

Діяльнісний підхід використовується до розуміння 1) суті психічного, форми його існування, походження, призначення, прояву; 2) формування, розвитку, корекції психічного. Відповідно, до розуміння психічного потрібно підходити як до того, що: а) існує у формі діяльності (говоримо про психічну діяльність, що має структуру зовнішньої діяльності); б) породжується в діяльності з метою регуляції цієї діяльності; в) проявляється (та вивчається) в діяльності; г) формується (розвивається, коригується) в діяльності (найефективніше – за умови її спеціальної організації)⁵¹.

---

⁵⁰ Бенч О. Хорова методика Павла Муравського. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2014. № 4. С. 12.

⁵¹ Методологічні та теоретичні основи психології. Матеріали для самостійної роботи. Національна академія внутрішніх справ. Навчально-науковий інститут № 4. Київ, 2016. С. 6.

Сучасна російська учена Олена Старовойтенко пропонує нові методи вивчення особистості⁵². Застосуємо одну з її моделей для аналізу творчої особистості Ольги Ничай. Ця модель є версією генези та перспективи поняття «індивідуальна особистість» в європейській культурі. Її можна розглядати як модель культурної динаміки поняття «життя».

Модель культурно-історичного потенціалу особистості складається із 14 умовних пунктів, що охоплюють основні питання буття.

«Абсолютний вимір буття» особистості відкривається їй в активному відношенні до надособистого. Індивідуальність у світі виходить із вищих мір буття, що мають усвідомлені образи та символи Абсолюту: Бог, Універсум, Міф, Розум, Буття і т. д.⁵³ О. Ничай є глибоковіруючою особистістю. Доказом цього є і її диригентсько-педагогічна діяльність. В класі диригування, враховуючи різноманітність програм, завжди були представлені духовні твори. Репертуар факультетського хору не є виключенням. Перед розбором твору завжди давалась характеристика епохи, авторів, тематизм та коротенький аналіз, для кращого розуміння студентів ідеї твору.

«Колективний вимір життя» особистості відкривається в його ставленні до інших. Особистість О. Ничай є відверта, але в той же час, толерантна. Уміння висловлювати свої думки стосовно діяльності інших диригентів, завжди були цікаві, конструктивні. Особливо тепло згадувала завжди своїх вчителів, розповідала про Е. Скрипчинську, про те, як відбувалися заняття, про їхні взаємовідносини. Блиск в очах... слова сповнені вдячності. Відчувається, що їх пов'язували трошки глибші відносини ніж просто вчитель – учень, там була дружба та підтримка. Отже, для цього пункту характерне оцінне ставлення до інших людей, як позитивне, так і негативне.

«Культурний вимір життя» особистості розкривається у ставленні до культури. О. Ничай обрала складний шлях учіння. Завдяки її скрупульозній праці, ріс рівень хорової освіченості. Її перфекціонізм, чуття найдрібніших деталей, робота над якісним унісоном, ансамблем спонукала розвиток професійних диригентів та колективів. Хорова культура допомагає розвивати та виховувати різну вікову категорію, адже пісня – найдоступніший та найдієвіший метод впливу на внутрішній, духовний світ людини.

---

⁵² Старовойтенко Е. Б. Персонология: жизнь личности в культуре : монография. Москва: Академический проект, 2015. 431 с. (Психологические технологии).

⁵³ Там само. С. 252–253.

«*Природний вимір буття*» особистості. Саме психічні компоненти природної організації вказують на її інстинктивність та вроджений душевний потенціал. У О. Ничай вроджений потенціал до лідерства. Диригент має володіти різними аспектами, але він завжди має бути вимогливим та цікавим. Її творчість свідчить про бажання само-реалізуватися в житті за допомогою популяризації хорового мистецтва.

«*Раціональний вимір життя*». Потенціал його розкривається у ставленні особистості до пізнання. На шляху дослідження проблем питання хорового виконавства та широкого кола питань, що воно охоплює, О. Ничай завжди компетентна. Вона увесь час читає, слухає, аналізує, перебуває в творчому пошуку. Сама жага пізнання і є раціональним зерном пізнання в психологічному портреті О. Ничай на прикладі моделі культурно-історичного потенціалу особистості.

«*Я – вимір життя*» розкривається у ставленні особистості до себе, яке скероване на усвідомлення значення своєї діяльності для соціуму (від найближчого оточення до всієї громади загалом), оцінка своєї важливості у суспільстві. О. Ничай бачить проблеми (потреба вчителів, потреба збереження національної культури) і вміло їх вирішувала (диригентська та педагогічна діяльність, читання лекцій на курсах підвищення кваліфікації вчителів музики, наукові статі).

«*Вимір життя індивідуальності*» відкривається особистості у ставленні до унікальності свого буття, а саме: його діяльності як відповіді на запити соціуму. Виявом цього виміру в О. Ничай є її організаторські здібності, широке поле диригентської діяльності, керування дитячими, аматорськими та професійними колективами.

«*Вимір життя у відносинах*» показує можливість співіснування особистості в соціокультурному просторі. О. Ничай є не тільки педагогом, диригентом, науковцем, творчою особистістю, але й дочкою, дружиною, мамою, сестрою, другом, колегою. Тобто, крім свого професійного життя було і особисте. Але, уміння розмежовувати внутрішні свої переживання і з практичною діяльністю, дана не усім. О. Ничай володіє такою здатністю. Незважаючи, на особистісні переживання, прийшовши на роботу, вона повністю переключалася на професійну діяльність, залишаючи свої тривоги за дверима.

«*Вимір життя у протиріччях*». Відвертість, чіткі та непохитні переконання – це ключові компоненти якісних характеристик особистості О. Ничай. Вона завжди реально оцінювала ситуацію, ставила конкретні цілі та впевнено, хоч і не без перешкод, йшла до мети. Завдяки своїм конструктивним якостям її робота завжди високо цінувалася.

«*Діалог – вимір життя*» розкривається особистістю у відношенні до інших. Наприклад, постать Елеонори Павлівни Скрипчинської

завжди викликала усмішку на обличчі Ольги Василівни, що свідчить про теплоту їхніх відносин, як педагога та учениці, радника. Розповідаючи про своїх вчителів, О. Ничай підкреслювала свою повагу та вдячність до них. Зараз, аналізуючи всі розповіді про своїх вчителів та наші заняття, можна чітко провести паралелі впливу культурно-мистецького середовища (вчителів) на формування особистості студента.

«*Суб'єктивний вимір життя*» – це ставлення особистості до своєї діяльності, прагнення до перфекціонізму. О. Ничай завжди чітко бачила кінцевий результат своєї роботи. Саме кропітка робота над деталями (особисте життя, педагогічна діяльність, робота з хором, методична робота, написання статей, підготовка до концертів, репертуарна політика) викристалізує особистісні навички, які поряд з досвідом перетворюються в професіоналізм. Це безперервна робота над собою.

«*Біографічний вимір життя*» розвивається у ставленні особистості до свого життєвого шляху. Незважаючи на свою професійну діяльність, було і особисте життя. О. Ничай – донька, сестра, дружина, мати, друг, педагог, диригент. Цільна особистість трансформує свої сили в різних напрямках свого біографічного життя. Аналіз результатів цих ролей самою особистістю і є біографічним виміром життя.

«*Вимір життя як множинності*» – це ставлення особистості до своєї різносторонньої діяльності. Це продовження попередньої категорії, але цей вимір спрямований на зовнішню оцінку об'єктами суб'єктом цього дослідження. Тобто, продовження сімейних цінностей – в особистому житті; традицій київської хорової школи – у власному класі диригування; розвиток хорового виконавства – у праці з різними хоровими колективами. Тобто, це «продовження» навчання О. Ничай у її дітях, студентах, тощо.

«*Вимір життя як самореалізація*» – це своєрідне підбиття підсумків. За період своєї творчо-педагогічної діяльності, який становить 55 років, О. Ничай працювала як педагог (виховала понад 400 музикантів-педагогів), диригент (розвивала професіоналізм роботи диригента та хору), методист (допомагала своїми лекціями-практикумами розширити кругозір вчителів) та науковець (питання професійно-диригентської підготовки). Це висококваліфікований спеціаліст, що своєю невтомною роботою із студентським хором, щоразу представляла Прикарпатський національний університет на різних тематичних концертах на найвищому професійному рівні. Крім цього, часто була членом журі на багатьох вокально-хорових конкурсах, фестивалях.

Отже, проаналізувавши творчу особистість О. Ничай, опираючись на модель культурно-історичного потенціалу особистості, можемо стверджувати, що основними характерними рисами мисткині є: працелюбність, національна самосвідомість, бажання служити українській хоровій культурі.

Різновекторна діяльність О. Ничай представлена педагогічною, диригентською, методично-науковою.

Педагогічна діяльність. Знайомство з педагогом починається в класі на індивідуальних заняттях. Слід зазначити, що Ольга Василівна завжди уміла заохотити студента до роботи. Уроки пролітали дуже швидко. З перших хвилин знайомства було зрозуміло, що вона високоінтелектуальна та ерудована особистість, крім того – вимогливий педагог. Підбір програми завжди супроводжувався його глибоким аналізом. Перед вивченням твору було вступне слово: характеристика епохи, в яку творив композитор, передумови створення твору, творчі портрети авторів слів та музики. Потім відбувалася ілюстрація твору та детальний аналіз будови твору, гармонії, мелодичного викладу, типу фактури та диригентської лінії. Зверталася увага на найдрібніші деталі, технічні диригентські труднощі та шляхи їх подолання.

На першому занятті студент губиться від кількості інформації, яка подається в гармонійному поєднанні різних музично-теоретичних предметів, зокрема музичної літератури, хорового сольфеджіо, гармонії та аналізу музичних форм. Ця риса притаманна київській хоровій школі.

Індивідуальні програми у студентів були різноманітними. Вони включали твори різної форми, епохи музичного мистецтва, представників української та європейської музичної культури, обробки народних пісень. Особливе місце у класі Ольги Василівни займали твори Б. Лятошинського. Його мініатюри та цикли на сл. О. Пушкіна, Т. Шевченка, А. Фета, М. Рильського – мають глибокий філософський зміст. Це допомагало студентам познайомитись із музичними та технічними засобами передачі змісту, які були притаманні стилю композитора.

За час роботи в університеті, Ольга Василівна підготувала понад 400 керівників дитячих та дорослих хорів, музикантів-педагогів, серед яких заслужений діяч мистецтв, 10 заслужених працівників культури, 9 кандидатів педагогічних наук та мистецтвознавства. Серед вихованців О. Ничай – керівники обласних і районних управлінь культури, професори і доценти, викладачі університетів, інститутів та коледжів, вчителі шкіл України, а також і за її межами Це: Осадчук Юлія – керівник хору в Югославії, Мельник Оксана – керівник хору в Іспанії, Мельникович Аліна – США; заслужені працівники культури: Канюк Володимир

(керівник хорів в м. Богородчани та районі, керівник сімейного ансамблю Канюків) та Олексюк Василь (директор ОНМЦ в м. Івано-Франківську, багаторічний начальник управління культури м. Івано-Франківська); кандидати педагогічних наук: Жураківська-Липа І. Є. (доцент Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, викладач диригування в Педагогічному інституті), Чуриліна Л. М. (викладач теоретичних дисциплін на кафедрі театрального мистецтва Навчально-наукового Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника), Дзядикевич І. (доцент Київського педагогічного університету ім. М. Драгоманова), Барабаш О. Д. (проректор інституту післядипломної освіти вчителів м. Івано-Франківськ, працює над докторською дисертацією); кандидат мистецтвознавства Романюк (Ничай) Л. Б. (доцент Навчально-наукового Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника); викладачі: Олексюк Г. В. (кафедра театрального мистецтва Навчально-наукового Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника), Федорюк В. (доцент Ніжинського педагогічного університету); концертмейстери: Човган М. В. (Педагогічний інститут Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника), кандидат мистецтвознавства Курбанова (Бурденкова) Л.В. (кафедра виконавського мистецтва Навчально-наукового Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника); керівники хорів за межами області: Васько І. (Львів), Скиба Л. (керівник жіночого хору в Мукачівському педучилищі), Дзвін О. (Львівщина), Юрковська В.І. (художній керівник молодшого хору «Либідь» при дитячій хоровій студії м. Києва), Копинець М.М. (художній керівник народного самодіяльного хору с. Біла, Закарпатської обл.); керівники хорів у нашій області: Хімей Р.М. (хор «Просвіта» в м. Коломиї, автор 10-ти нотних збірок для хору), Климчак В. (керівник шкільних хорів, директор ЗОШ в Калуському р-ні), Богославець О. (керівник шкільних хорів с. Манява, завуч ЗОШ), Соколишин Г. (церк. хор в с. Рунгури Коломийського р-ну), Скринник Г. (керівник церковного хору і жіночого ансамблю в с. Угринів, Тисменицького р-ну), Семенишин У. (хори на Надвірнянщині); вчителі шкіл м. Івано-Франківська: Бажалук Н. (керівник хору молодших школярів в ДМШ № 2), Гушпіт Т. (вчитель музики, керівник хорів в ЗОШ № 25), Кисельова О. (викладач вокалу в ДМШ № 1), Терлецька Л. (керівник хору «Осанна» при церкві отців Василіян на Майзлях, ініціатор та організатор фестивалю «Коляда на Майзлях», нині директор дяківсько-регентського Інституту при Івано-Франківській академії Івана Золотоустого). Також велика кількість випускників співають у різних хорових колективах міста, зокрема в Національному академічному народному ансамблі «Гуцулія» (Бойчук Л., Григор'єва Л. та Краєвський А. (хормейстер).

Студенти педагога брали участь у конкурсах хорових диригентів. Так у 2006 році у м. Мелітополі була відзначена грамотою Міністерства освіти України Семенишин Уляна, а лауреатом третьої премії, на цьому ж конкурсі, став студент III курсу Красевський Андрій.

Диригентська діяльність. Хормейстер має володіти певними психологічними якостями та професійними навиками, що є невід'ємними компонентами диригентської діяльності. До психологічних якостей ми відносимо лідерські задатки, організаторські здібності, комунікативні якості, методичне налагодження процесу роботи, систематичну роботу, вимогливість, самореалізацію, далекоглядність, уміння проектувати свою роботу. Професійні навички диригента передбачають поєднання різних видів діяльності. Він повинен володіти виконавською майстерністю, технічними, вокально-хоровими навиками. Крім цього, невід'ємним компонентами керівника хору є розвиток його музичних здібностей (слуху, ритму, відчуття ладу, пам'яті і темпераменту, музичного і творчого мислення, музичного смаку), вміння ініціативно та творчо вирішувати будь-які завдання та проблеми, організовувати процес роботи (створити колектив, систематично з ним займатися, працювати над виробленням вокально-хорової техніки, елементів хорового звучання, проводити музично-теоретичне навчання учасників хору та виконавську діяльність колективу⁵⁴.

Основною метою диригента є збагачення духовності середовища, в якому він працює. І тут вибудовується така комунікаційна ланка: диригент → хорист → хор → слухач → суспільство. Вирішити цю мету допомагають різного роду завдання, які передбачають підготовку до певних дій та вибору репертуару. Поєднуючи мету і завдання, здійснюється процес підготовки хору (навчання, виховання, освіта), результат підготовки (концертна діяльність, духовне збагачення, ріст культурної свідомості виконавців та слухачів).

Ми поділяємо думку Ю. Пучко-Колесник стосовно теоретичної «моделі» сучасного митця – диригента-хормейстера⁵⁵. На її основі ми створили «модель» структурних компонентів диригентської діяльності О. Ничай. Отож диригент-хормейстер повинен володіти широкими знаннями та багатою ерудицією у різних галузях: сольфеджіо, гармонія, поліфонія, історія та теорія музики, хорова література, хорове аранжування, аналіз музичних форм, педагогіка, психологія тощо.

---

⁵⁴ Ничай О. Професійна підготовка диригента: навч.-метод. публікація. Івано-Франківськ, 2002. С. 61–62.

⁵⁵ Пучко-Колесник Ю. Діяльність диригента-хормейстера як соціокультурний феномен. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. № 3. С. 132–136.

Він завжди має бути «попереду» від хористів (у знаннях та реалізації умінь), щоб утвердити свій авторитет.

Хормейстер виділяється своєю універсальністю та поліфункціональністю умінь, теоретичним та практичним володінням музичною мовою, усіма жанрами і стилями хорового письма, знанням хорової літератури. О. Ничай володіє усіма вище переліченими якостями, її завжди цікаво слухати, вона допомагає своїми порадами та рекомендаціями молодим спеціалістам та хористам. Важливою якістю українського диригента-хормейстера є глибоке теоретичне і художнє змістовне знання національних хорових традицій, історичних стилів, композиторських шкіл, музично-мовних діалектів. Аналізуючи диригентську діяльність О. Ничай, можна стверджувати, що вона, як представник київської хорової школи, побудованої на «трансляційному» каналі передачі знань «середовище – вчитель – учень»⁵⁶, глибоко знає українські національні хорові традиції, ревно їх плекає та охороняє.

Щоб передати філософський зміст твору, диригент повинен володіти спеціальними знаннями з історії хорового виконавства, та ін. Особливу увагу О. Ничай надавала слову та єдності слова і музики.

Важливою якістю хорового диригента має бути висока творча здібність та активність, а також воля, що допомагає впевнено взяти керівництво у власні руки, очолити колектив, повести за собою. Організаційна діяльність Ольги Ничай говорить сама за себе. Її сила волі та організаційні здібності підняли рівень хорового виконавства у студентському хорі та інших хоривих колективах, де вона була диригентом.

Практичні поради, школа, здобута на хорі, часто допомагає молодим музикантам, які навіть не підозрювали, що колись їм доведеться стати керівником хорового колективу.

Перед роботою над програмою О.В. Ничай велику увагу надавала розспівці. Розспівуватися хористи, особливо на початку навчального року могли і півпари, поки не досягали усіх побажань диригента. Вправи для розспівування хору починались із формування «куполу» (спів на *organo*) та голосних. Наступна вправа – знайомство з великими та малими секундами. Тоді співали «в унісон» тетрахорди в такому порядку: мажор (нижній), мінор (нижній), фрігійський (нижній), лідійський (нижній) та гармонічний мажор (верхній). Таким чином засвоювалось відчуття звучання секунд (малих, великих, збільшених), а потім через тривук VI понижений (b) ст. переходили в іншу тональність на півтона вище. Наступний етап – стрибки

---

⁵⁶ Лашенко А. З історії київської хорової школи. Київ : Музична Україна, 2007. С. 185.

по тонічному, розгорненому тризвуку та штрихи. Ця вправа давала змогу розширити діапазон, засвоїти різні прийоми звуковидобування та виробити навички правильного дихання. Завершували гармонічно розспівкою, яка сприяла розвитку гармонічного слуху, закріпленню співу на *mormorando* та якісного формуванню голосних. Розбір твору починався із його короткого аналізу. Завжди читався текст, особливо, якщо він був написаний іноземною мовою, відпрацьовувався цілим складом хору в метро-ритмічній особливості твору. Тобто, читався в тому ритмічному малюнку, в якому був написаний (наприклад, студентський гімн «*Gaudeamus*»). Тоді зверталась увага на фактуру, обрану композитором для художнього втілення образу, особливо, на поліфонічні твори, де хормейстер пояснювала – яка партія проводить тему, а в якій є протискладення («*Hostias*» із «Реквієму» В. А. Моцарта чи «*Фуга*» із «*Magnificat*» Й. С. Баха). Робота над фугою починалась із вивчення теми. Всі партії співали кожну тему в унісон. Після чого працювали над протискладенням. Так у хористів розвивались музична пам'ять, внутрішній слух, навички читання партитур. Особливого значення надавалось творам Б. Лятошинського, Л. Дичко та іншим сучасним композиторам.

Так, робота над твором «Гече вода в синє море» Б. Лятошинського на слова Т. Шевченка велася дуже скрупульозно. Хормейстер відштовхувалась від глибокої філософії твору, пояснювала зміст і тільки після цього приступала до роботи над фразуванням, агогікою, динамікою. Завдяки поліфонічній фактурі композитор намагається передати безперервний рух води (як плін життя). Першими вступають баритони. Їхнє звучання імітує прибіг морських хвиль, які одна за одною накочуються на самотній берег (людська доля). «Морська стихія» відображена у чоловічих голосах, як безперервний рух. Жіночі голоси допомагають розкрити зміст людської долі на «фоні вічного руху життя». Очевидно, тонке відчуття творів Б. Лятошинського було закладене ще в студентські роки, коли Ольга Василівна співала у Камерному хорі ім. Б. Лятошинського під орудою В. М. Іконника (учня К. Пігрова).

У «Лісових далях» Лесі Дичко (фантазія від картини І. Шишкіна) була проведена тонка робота «ювеліра». Щоразу працюючи над голосоведенням, хоровим строем, гармонією вона виходила із образу твору. Це пейзажна замальовка, що передає свій зміст без тексту, лише за допомогою мелодичних ліній. Композиторка для передачі кольорів картини використовує всю насиченість тембральних барв кожної партії. Як художник малює картину використовуючи різні відтінки одного кольору, так і Л. Дичко зуміла передати ці барви за допомогою тембрального різноманіття кожної партії. Тому, досвідчений диригент,

працюючи над цим твором, приділяла велику увагу мелодичним лініям і відчуттю гармонічного строю всього колективу. Після виступу з цим твором на сцені обласної філармонії у жовтні 2010-го року, де була присутня композиторка, Леся Дичко залишила свій автограф на партитурі «Лісові далі» із словами: «Дякую за поетичність виконання». Це визнання роботи диригента говорить саме за себе.

Репертуар хору під керівництвом О.В. Ничай складала високохудожні зразки духовної і світської музики світової та української класики, народні пісні. Ось для прикладу програма хору студентського хору музичного відділення за 2007–2008 н. р.:

1. «Боже великий, єдиний» сл. О. Кониського, муз. М. Лисенка, аранж. О. Кошиця.

2. «Ще не вмерла України» сл. П. Чубинського, муз. М. Вербицького.

3. «Gaudeamus» – студентський гімн.

4. «Гімн університету» сл. С. Пушика, муз. Р. Долчука.

5. «Господи, силою твоєю» – хоровий концерт № 3 Д. Бортнянського.

6. «Богородице Діво, радуйся» муз. Арво Пярта.

7. «Hostias» із «Requiem» муз. В. А. Моцарта.

8. «Lacrymosa» із «Requiem» муз. В. А. Моцарта.

9. «Пречиста Діва» – колядка в обр. М. Леонтовича.

10. «Літні тони» сл. В. Сосюри, муз. М. Леонтовича.

11. «За городом качки пливуть» укр. нар. пісня в обр. М. Леонтовича.

12. «Минули літа молодії» вірші Т. Шевченка, муз. Д. Січинського.

13. «Думи мої» вірші Т. Шевченка, обр. Є. Козака.

14. «Садок вишневий коло хати» вірші Т. Шевченка, муз.

А. Вахнянина.

15. «Дума» з «Невольника» вірші Т. Шевченка, муз. Б. Вахнянина.

16. «Червона калина» вірші Т. Шевченка, муз. Носік.

17. «Веснянка» сл. народні, муз. В. Стеценка.

18. «Море» пер. з польської мови Н. Міцкевича, муз. К. Проснака.

19. «Заклучна Купала» – купальські пісні з фольк-опери «Цвіт папороті» муз. Є. Станковича.

20. «Gloria» муз. А. Вівальді.

21. «Лісові далі» муз. Л. Дичко.

22. «Доц» сл. А. Малишка, муз. І. Карабиця.

23. «Фуга» хор № 11 з «Magnificat» Й. С. Баха.

24. «Не забудь юних днів» сл. І. Франка, муз. І. Шамо.

25. «Веснянка» муз. І. Фіцаловича.

26. «Україна» сл. і муз. Т. Петриненка.

27. «Сесія» сл. студентські, муз. В. Калістратова.
28. «Благослови, душе моя, Господа» муз. К. Стеценка.
29. «Єдин свят» муз. О. Кошиця.

Слід зазначити, що перші 4 номери були обов'язковими і першими до вивчення. Крім цього «золотим фондом» репертуару хору різних років були частини «Реквієму» В. А. Моцарта, Л. Керубіні; цикли «Пори року» М. Скорика та І. Шамо, на сл. І. Франка; духовні твори А. Веделя, хоріві концерти Д. Бортнянського, К. Стеценка, М. Березовського, «Alleluia» Г. Генделя та «Alleluja» Р. Томпсона, негритянські спірїчуелси (саме О. В. Ничай ввела їх в програму студентських хорів та була їх «першовідкривачем» у стінах музичного факультету); духовні твори та обробки народних пісень М. Леонтовича, а також його оригінальні твори «Літні тони» та «Льодолом», також обробки народних пісень М. Колесси та О. Кошиця; кантати «Шевченкові» К. Стеценка, «Оживуть степи, озера» М. Лисенка, «Лічу в неволі» та «Минули літа молодії» Д. Січинського на сл. Т. Шевченка, «Дніпро реве» сл. В. Чайченка, муз. Д. Січинського, «Помолимося за Україну» сл. В. Вихруща, муз. І. Фіцаловича (твори цього композитора були в репертуарі хору, оскільки завдяки роботі Маєстро їх звучання у виконанні колективу під її вправним керівництвом завжди було на високому та професійному рівні), «Кантата *Es-dur*» В. А. Моцарта. У репертуарі також були твори російських (В. Шебаліна, Г. Свірідова, С. Рахманінова («Весняні води»), «Фінал» із опери «Алеко» на сл. А. Пушкіна) та українських композиторів (Г. Майбороди, І. Шамо, Д. Січинського, Б. Лятошинського, Л. Дичко та багатьох інших).

Жоден концерт, присвячений різним урочистостям, які проводилися в університеті та місті, не відбувався без участі факультетського хору. Наведемо тільки деякі з них: концерти присвячені 100-річчю від дня народження М. Леонтовича, 150-річчю М. В. Лисенка, 325-річчю м. Івано-Франківська, 115-річчю О. Кошиця, виступи на творчих вечорах І. Фіцаловича, а також щорічні звіти-концерти хору під керівництвом О. Ничай. Хор був активним учасником фестивалів та фестин духовної музики, конкурсів. Так у 1991-му році хор зайняв перше місце на першому регіональному конкурсі ім. Д. Січинського. На конкурсі ім. Северина Сапруна (м. Дрогобич, 1997) хор III курсу отримав диплом I ступеня. Студентський хор під управою О. Ничай брав участь у I, IV та V Міжнародних фестивалях хорової музики «Передзвін», проводив активну діяльність за межами міста: на X Гуцульському фестивалі (м. Коломия, 1994), на Першому всеукраїнському фестивалі дитячих та юнацьких хорових колективів «Говтри-2007» (м. Кам'янець-Подільський, 2007), присвяченому 130-річчю від дня народження М. Леонтовича. У 2008 році хор брав участь в Урочистій

академії з нагоди 90-річчя проголошення Західно-Української Народної Республіки в оперному театрі м. Львова.

Хори під керуванням О. Ничай завжди відзначалися високо-професійним звучанням. Колеги-диригенти висловлювали багато теплих слів про роботу хормейстера. Усі виступи, без винятку, були свідченням роботи диригента-хормейстера, яка проводилась на високому професійному рівні, що і ставало передумовою успішного виступу колективу. Часто після виступів знаходили своє місце коротенькі рецензії у газетах міста. Так у газеті «Галичина» читаємо: «У концерті хорової музики, присвяченому 2000-річчю від Різдва Христового, взяли участь хор студентів IV курсу та мішаний хор студентів музичного факультету університету, яким керує Ольга Ничай (концертмейстером була Уляна Бурденкова). Того недільного вечора в обласній філармонії звучали духовна музика, народні пісні, твори українських та зарубіжних композиторів <...> Своєю самовідданою роботою О. Ничай заслужила повагу серед колег та студентів. А нагородою за працю стають вдалі виступи її студентів <...> Обидва колективи показали високу майстерність, професійне виконання складної концертної програми. Вдячна реакція глядацького залу – тому свідчення...»⁵⁷. Треба додати, що співпраця із концертмейстером Уляною Бурденковою була довгою та плідною. Їх тандем був закріплений міцною дружбою та самовідданістю хоровому мистецтву. Впродовж 20-ти років Уляна Степанівна працювала поруч з Ольгою Василівною у хоровому класі та у класі хорового диригування.

О. Ничай була багаторічним керівником хорової капели ветеранів Великої Вітчизняної війни «Фронтові друзі»⁵⁸. Завдяки наполегливій праці керівника та послуху хористів вони здобули звання «народний самодіяльний колектив» у 1991-му році. Багато років О. Ничай була керівником шкільних хорів у м. Івано-Франківська.

Наукова діяльність О. Ничай включає статті, присвячені різній тематиці хорового мистецтва⁵⁹, передмови до різних нотних видань

---

⁵⁷ Бойчук Г. Душа тисячоліть себе шукає в звуках. *Тижневик Галичини*. 1999. 6 трав., № 19(281). С. 16.

⁵⁸ Співають ветерани. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2005. 304 с.

⁵⁹ Ничай О. Розвиток творчої активності студентів у класі диригування та в навчальному хорі. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2007. Вип. X–XI. С. 201–205.

Ничай О. Співвідношення слова й музики в хорових творах Лесі Дичко як виконавська проблема. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. 21–22. С. 232–237.

Ничай О. Стильові принципи хорової творчості М. Д. Леонтовича. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія педагогічна*. Вип. XIV. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2007. С. 77–79.

та методичні рекомендації. Крім цього як педагог, вона розширювала коло музичних зацікавлень своїх студентів. Одна із її випускниць, Скиба Ліда, була переможцем у республіканській олімпіаді наукових робіт та рекомендована до вступу в аспірантуру. Ольга Василівна була керівником бакалаврських та магістерських робіт. Крім цього, розширюючи поле зору, ще однієї випускниці – Курбанової (Бурденкової) Лідії, познайомила її з творчістю Олександра Кошиця (це було наше перше дослідження на науковому полі – Л.К. – «Хорові подорожі Української хорової капели під орудою О. Кошиця»). Робота була представлена на науковій конференції кафедри хорового диригування ім. В. Їжака та оцінена на високому рівні і нагороджена грамотою.

Методичні рекомендації – це підсумок роботи спеціаліста, що хоче допомогти наступникам у правильно скоординованій роботі. Так, О. Ничай розробила «Програми з диригування» для всіх курсів музичного факультету та для студентів, що отримують додаткову спеціалізацію, склала «Робочі програми з хорового класу, «Тематику курсових робіт», розробила курс лекцій із «Хорознавства» та «Методики роботи з хором». Її лекції та практичні заняття відзначаються високим методологічним і науковим рівнем, окремі методичні розробки впровадженні у практику музично-педагогічних факультетів навчальних закладів України. Прикладом останнього є навчально-методична публікація «Професійна підготовка диригента»⁶⁰. Крім цього у співавторстві з Ганною Карась видала методичні рекомендації для диригентів шкільних хорів⁶¹.

Високий професіоналізм, використання різноманітних форм і методів в роботі є характерною ознакою багаторічної і невтомної роботи О. Ничай на освітянській ниві. Вона систематично виступала з лекціями, проводила показові і практичні заняття, концерти для вчителів області в Івано-Франківському інституті післядипломної освіти педагогічних працівників, на засіданнях опорних кафедр завідуючих кафедрами і керівників хорів педінститутів та для викладачів диригування педучилищ України.

О. Ничай є автором багатьох рецензій до різних музичних видань та автором передмов. Так до збірки «Співай, Україно!» свого колишнього випускника Романа Хімея з м. Коломия вона написала

---

⁶⁰ Ничай О. Професійна підготовка диригента: [навч.-метод. публікація]. Івано-Франківськ, 2002. 92 с.

⁶¹ Карась Г.В., Ничай О.В. Вивчення української народної пісні в дитячій хоровій студії : метод. рекомендації. Івано-Франківськ, 1994. 29 с.

короткий, але конструктивний вступ⁶². Тут і аналіз жанрово-тематичного розмаїття творів, і оцінка представлених зразків хорової музики в ідейно-художньому та технічному відношенні, і значення цієї збірки для молодих диригентів та оцінка роботи автора. Пронизана теплотою та щирістю викладу думки стаття, відразу наштовхує на позивне значення діяльності, як диригента – автора збірки, так і його хору – виконавця пісень. Крім передслова до цього видання, вона є рецензентом шести нотних видань цього ж автора: «Колядки», «Пильнуй, Україно» та «Молись, Україно» (4 випуски). Це обробки народних, авторських пісень та духовних творів. Збірки виконано надзвичайно професійно, вони потрібні керівникам аматорських, студентських хорів, майбутнім диригентам. Такі ж теплі та щирі слова читаємо у передмові до збірок з репертуару народного аматорського хору «Первоцвіт» Народного дому с. Микитинці Івано-Франківської міської ради, яким керує вихованка Ольги Василівни у факультетському хорі Ганна Карась (нині – доктор мистецтвознавства, професор)⁶³. Тут говориться про значення діяльності хору та його керівника для продовження та розвитку народного співу. Цей хор завжди вирізнявся своєю емоційністю у виконанні українських народних пісень. Ці теплі та щирі слова говорять про вболівання О. Ничай за хорове мистецтво нашого краю. Вона завжди підтримувала і тішилася здобутками колективів, їхніх керівників, які, в свою чергу, часто були учасниками хорів під її керівництвом. Не винятком за теплотою та щирістю є рецензії на збірку духовних хорових творів І. Фіцаловича⁶⁴ та хорових творів Д. Січинського⁶⁵.

Протягом багатьох років О. Ничай – член обласного журі щорічних конкурсів та фестивалів з вокально-хорового жанру: огляди мистецьких

---

⁶² Ничай О. Співай, Україно: передмова. *Хімей Р. Співай, Україно!*: зб. пісень для мішаного хору із репертуару народного хору «Просвіта» м. Коломия. Коломия: Видав.-поліграф. тов-во «Вік», 2014. С. 3–4.

⁶³ Ничай О. Квітуї «Первоцвіт»: передмова-рецензія. *Повік не зів'яне «Первоцвіт»*: збірник хорових творів з репертуару народного самодіяльного хору «Первоцвіт» Народного Дому села Микитинці / упоряд. Г. Карась. Івано-Франківськ, 1994. С. 3–4.

Ничай О. У суголоссі хорової пісні: передмова-рецензія. *«Первоцвіт»: з пісню у нове тисячоліття*: збірник творів із репертуару народного аматорського хору «Первоцвіт» Народного Дому села Микитинці, присвячений 100-річчю смерті Д. Січинського та 110-ї річниці заснування колективу / упоряд. Г. Карась. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. С. 9.

⁶⁴ Ничай О. Благослови, душе моя, Господа: [рецензія]. *Фіцалович І. Духовні хорові твори* / упоряд. Х. Фіцалович. Івано-Франківськ : Плай, 2000. С. 4–6.

⁶⁵ Ничай О. [рецензія] *Січинський Д. Хорові твори* / упор. Ганна Карась. Івано-Франківськ, 2000. С. 8.

колективів ЗОШ міста, «Весняні голоси» м. Тисмениця, в тому числі Першого обласного конкурсу академічний капел та камерних хорів ім. Д. Січинського, директор обласної народної хорової філармонії (1988–1991 рр.).

ВИСНОВКИ

Культурно-мистецьке середовище має основний вплив на формування та розвиток особистості. Якщо ми говоримо про обрання напрямку діяльності, то період навчання у вищому навчальному закладі стає, як правило, визначальним у виборі професії. На особистість О. Ничай, при вже впевненому виборі діяльності, особливий вплив мали її вчителі, київська хорова школа. Абсолютно, закономірним, є те, що шукаючи інформацію про Е. Скрипчинську та П. Муравського, часто з'являлися асоціації з роботою Ольги Василівни. Від Е. Скрипчинської – синкретизм знань, ретельне пояснення студентові усіх засобів музичної виразності твору та значення передачі їх у жесті та співі, її доброта... Від П. Муравського – робота з хором. Сюди відносимо: увагу до найдрібніших деталей; робота над інтонацією та тембром; розучування творів акапельно; увага до розспівок, які були на всі види секунд, відчуття ладу, та інтервальні стрибки; важливий момент – практичне втілення хорової техніки (за П. Муравським), яке полягає в тому, що коли твір не виконувався кілька сезонів (років), повернувши його в програму, він звучить як і раніше.

Здобувши певний багаж знань, натхненною до роботи О. Ничай приходить до Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені Василя Стефаника (нині – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника). Тут розпочинається її творча діяльність, як педагога та диригента, яка (творча діяльність) фактично є основою культурно-мистецької: творча діяльність → мистецька діяльність → культурна (духовна) діяльність.

Результатом педагогічної діяльності є плеяда музикантів, які працюють за принципами О. Ничай. До диригентської діяльності Ольги Ничай належать такі компоненти (за Ю. Пучко-Колесник):

1. Компендіум знань (історія музики, вокал, педагогіка, психологія, диригентська техніка). Слухати її завжди було дуже цікаво. Треба було багато працювати, щоб наздогнати потрібний матеріал для роботи в класі диригування.

2. Організаторські та лідерські якості, які проявлялися в О. Ничай при керівництві хоровими колективами, навчанні хористів.

3. Поліфункціональність умінь та універсальність проявлялися в теоретичному та практичному володінні музичною мовою, багатьма жанрами та стилями.

4. Незалежне, професійне ставлення до вивчення репертуару, проведення тематичних концертів та вечорів. Часто в програму студентського хору вводилися твори сучасників. Так крім творів Л. Дичко, звучали твори В. Їжака та І. Фіцаловича.

5. Глибоке теоретичне і художньо-змістове знання національної хорової традиції, історичних стилів, творчості композиторів, музично-мовних діалектів, свідченням чого є репертуар (від української народної пісні та її обробки до оперних сцен, використання творів своїх сучасників). Програма хору, як програми студентів з диригування, були дуже різнобарвні (від класиків до сучасників). Особливе місце належало творам Б. Лятошинського та Л. Дичко.

6. Відтворення філософії образного змісту твору (спеціальні знання з історії хорового виконавства, релігійно-філософських питань з проблем історії та теорії культури) при виконанні, створення яскравого художнього образу.

Окрім педагогічної та диригентської видами діяльності, О. Ничай займається методичною та науковою роботою, є автором багатьох рецензій та незмінною учасницею складу поважного журі на різних вокально-хорових конкурсах.

Професіоналізм творчої особистості Ольги Василівни Ничай викристалізувався із її знань, умінь та навиків, через неймовірну мотивацію та самоактуалізацію, що примножилися особистим досвідом. Невтомна праця О. Ничай залишила свій відбиток в історії хорового виконавства. Як педагога, що виховала плеяду диригентів, музикантів та хорового диригента, що виховувала хорових співаків, культуру хорового співу.

АНОТАЦІЯ

Метою розділу є окреслення творчої особистості диригента О. Ничай (1941 р. н.) крізь призму персонології, яка своєю працею здійснила вагомий внесок у розвиток хорової музичної культури.

Методологія дослідження. Застосування *діяльнісного підходу* дозволило розглянути категорію «діяльність», як формотворчу структурну одиницю формування особистості (внутрішнє – мотивація) так і результат впливу цієї діяльності на вихованців (зовнішній – професійна діяльність). Також використано *теоретичний* метод – у вивченні концептуальних засад персонологічної теорії особистості.

О. Ничай своєю різновекторною діяльністю здійснила вагомий внесок у розвиток хорової музичної культури. Вона (діяльність) охоплює широке поле активності в різних напрямках: педагог, диригент, методист та науковець, член журі різних вокально-хорових конкурсів. Як представниця київської хорової школи вона продовжила краші

її традиції, передавала весь свій арсенал умінь, навиків та знань своїм студентам у класі хорового диригування та на хоровому класі, демонструючи синкретизм різних мистецьких професійних дисциплін, як і її вчителі. Культурно-мистецьке середовище має важливий, особистісно-орієнтований вплив на підсвідомість особистості, формуючи, коригуючи, прививаючи різні вміння та навиків, смаки та традиції, створюючи «мотиваційні» персональні рушії.

Ключові слова: культурно-мистецьке середовище, творчість, особистість, діяльність, хорове мистецтво, музична культура, Ольга Ничай.

SUMMARY

Creative personality of choral conductor Olga Nichay through the prism of personology: an activity approach

The purpose of the section is to outline the creative personality of the conductor O. Nychay (1941), through the prism of personology, which with its work has made a significant contribution to the development of choral music culture.

Research methodology. The application of the activity approach allowed us to consider the category of «activity», as a formative structural unit of personality formation (internal – motivation) and the result of the impact of this activity on students (external – professional activity). The theoretical method is also used – in the study of the conceptual foundations of the personological theory of personality.

O. Nychay made a significant contribution to the development of choral music culture with her various vector activities. It (activity) covers a wide field of activity in various areas: teacher, conductor, methodologist and scientist, member of the jury of various vocal and choral competitions. As a representative of the Kyiv choral school, she continued the tradition of imitation. She passed on her entire arsenal of skills, abilities and knowledge to her students in the choral conducting class and in the choir class, demonstrating the syncretism of various artistic professional disciplines, as well as her teachers. The cultural and artistic environment has an important, personality-oriented influence on the subconscious of the individual, forming, adjusting, instilling various skills, tastes and traditions, creating motivational personal drivers.

Key words: cultural and artistic environment, creativity, personality, activity, choral art, musical culture, Olga Nychay.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А.Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. Москва : Смысл, 2001. 416 с.
2. Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя. Київ : Дніпро, 2002. 664 с.
3. Бенч О. Хорова методика Павла Муравського. *Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського*. 2014. № 4. С. 12–17.
4. Бойчук Г. Душа тисячоліть себе шукає в звуках. *Тижневик Галичини*. 1999, 6 трав. № 19(281). С. 16.
5. Бурбан М. Українські хори та диригенти : монографія. Дрогобич : Посвіт, 2007. 668 с.
6. Вебер М. Избранные произведения [пер. с нем.; сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова; предисл. П. П. Гайденко]. Москва : Прогресс, 1990. 808 с. (Социологическая мысль Запада).
7. Выготский Л. С. Психология развития человека. Москва : Изд-во Смысл; Эксмо, 2005. 1136 с.
8. Давыдов В. Лекции по общей психологии: [учеб. пособие для студентов ВУЗов. 2-е изд, стереотипное]. Москва : Изд центр «Академия», 2008. 176 с.
9. Димченко С. Елеонора Скрипчинська: життєва партитура. *Музика* : укр. інтернет-журнал. 31 травня 2015. URL: <http://mus.art.co.ua/2701/>.
10. Додонов Б. И. Структура и динамика мотивов деятельности. *Вопросы психологии*. 1984. № 4. С. 126–130.
11. Загальна психологія. Діяльність. URL: <http://pidruchniki.com/18860313/psihologiya/diyaln>.
12. Загальна психологія : підручник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. Київ : Либідь, 2005. 464 с.
13. Зинченко В.П. Проблемы психологии развития (Читая О. Мандельштама). *Вопросы психологии*. 1991. № 4–6; 1992. № 3–6.
14. Кавунник О. Музичне середовище Ніжина в контексті національних культуро-творчих процесів XIX – початку XXI століття: монографія. Київ : НАН України, 2016. 328 с.
15. Карась Г., Діда Р, Головатий М., Гаврилів Б. Івано-Франківськ: енциклопедичний словник. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. 496 с.
16. Карась Г., Дутчак В., Монолатій І., Дундяк І. та ін. Культурно-мистецька панорама Івано-Франківська: 350-річчю надання місту магдебурзького права присвячується : колективна монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 180 с. + 60 іл.
17. Карась Г.В., Ничай О.В. Вивчення української народної пісні в дитячій хоровій студії: метод. рекомендації. Івано-Франківськ, 1994. 29 с.

18. Культурне середовище. Вікіпедія. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Культурне_середовище.

19. Лашенко А. З історії київської хорової школи. Київ : Музична Україна, 2007. 198 с.

20. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Смысл, 2005. 352 с.

21. Литвин-Кіндратюк С. Культурно-мистецьке середовище: традиції і сучасність. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Вип. 1. Івано-Франківськ: Плай, 1996. С. 61–69.

22. Москалець В. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 262 с.

23. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Вища школа, 2005. 487 с.: іл.

24. Ничай О. Благослови, душе моя, Господа. *Фіцалович І. Духовні хорові твори* / упоряд. Х. Фіцалович. Івано-Франківськ : Плай, 2000. С. 4–6.

25. Ничай О. Квітуй «Первоцвіт»: передмова-рецензія. *Повік не зів'яне «Первоцвіт»*: збірник хорових творів з репертуару народного самодіяльного хору «Первоцвіт» Народного Дому села Микитинці / упоряд. Г. Карась. Івано-Франківськ, 1994. С. 3–4.

26. Ничай О. Професійна підготовка диригента: навч.-метод. публікація. Івано-Франківськ, 2002. 92 с.

27. Ничай О. [рецензія]. *Січинський Д. Хорові твори* / упор. Г. Карась. Івано-Франківськ, 2000. С. 8.

28. Ничай О. Розвиток творчої активності студентів у класі диригування та в навчальному хор. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2007. Вип. X–XI. С. 201–205.

29. Ничай О. Співай, Україно: передмова. *Хімей Р. Співай, Україно!*: зб. пісень для мішаного хору із репертуару народного хору «Просвіта» м. Коломия. Коломия : Видав.-поліграф. тов-во «Вік», 2014. С. 3–4.

30. Ничай О. Співвідношення слова й музики в хорових творах Лесі Дичко як виконавська проблема. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. 21–22. С. 232–237.

31. Ничай О. Стильові принципи хорової творчості М.Д. Леонтовича. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія педагогічна*. Вип. XIV. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І., 2007. С. 77–79.

32. Ничай О. У суголоссі хорової пісні: передмова-рецензія. *«Первоцвіт»*: з піснею у нове тисячоліття: збірник творів

із репертуару народного аматорського хору «Первоцвіт» Народного Дому села Микитинці, присвячений 100-річчю смерті Д. Січинського та 110-и річниці заснування колективу / упоряд. Г. Карась. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. С. 9.

33. Овсянкіна Г.П. Музыкальная психология. Санкт-Петербург : Изд-во «Союз художников», 2007. 240 с.

34. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. [навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації]. 2-е вид., випр. і доп. Київ : «Каравела»; Львів «Новий світ-2000», 2002. 544 с.

35. Пучко-Колесник Ю. Діяльність диригента-хормейстера як соціокультурний феномен. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. № 3. С. 132–136.

36. Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности. *Ученые записки Высшей школы* г. Одессы. 1922. Т. 2. С. 148–154.

37. Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности. *Избранные философско-психологические труды. Основы онтологии, логики, психологии*. Москва : Наука, 1997. С. 433–439.

38. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. Москва : Педагогика, 1973. 424 с.

39. Соціологія : підручник / за заг. ред. проф. В. Андрущенко, проф. М. Горлача. Вид. третє, перер. і допов. Київ – Харків, 1998. 624 с.

40. Співають ветерани. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2005. 304 с.

41. Старовойтенко Е.Б. Персонологія: життя людини в культурі: монографія. Москва : Академический проект, 2015. 431 с. (Психологические технологии).

42. Туриніна О.Л. Психологія творчості : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 160 с.

43. Філософія : навч. посіб. / І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко, І.В. Бойченко, В.П. Розумний та ін. За ред. І.Ф. Надольного. Київ : Вікар, 1997. 584 с.

Information about the author:

Kurbanova L. V.,

ORCID ID: 0000-0003-3682-7483

Candidate of Art History (PhD),

Accompanist at the Department of Performing Art
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
57, Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine